

М.А.Богайчук, А.Р.Волков
Чернівецький університет

РУМУНСЬКИЙ ТВІР ПРО МАЗЕПУ

З культурним відродженням у Молдові та Валахії 1-ої пол. XIX ст. пов'язане ім'я Георгіє Асакі. В Дунайських князівствах він був піонером багатьох починань у галузях літератури та мистецтва, історії та народної освіти, архітектури, філологічних і природничих наук, автора багатьох перекладів із світової літератури. Збірки "Поезії" (1834), "Вибрані байки" (1836), п'єси та твори на історичну тематику, насичені патріотичними та дидактичними мотивами, збагатили румунську літературу тематично й жанрово.

Життєво і творчо Асакі був пов'язаний з Україною. Він народився 1 березня 1788 р. в м.Герці (тепер — Чернівецької області) в родині священика Лазаря Асакієвича, котрий деякий час був хотинським протопопом. Протягом 1789-1805 рр. родина проживала у Львові, де майбутній письменник навчався в гімназії, а потім на філософському факультеті університету. Асакі прихильно ставився до українського народу, його культури, знав українську мову. 1841 р. в журналі "Ікоана лумій" він друкує статтю "Козаки", яка свідчить про добру обізнаність з українським фольклором. Автор називає козаків "хоробрим народом". Українські історичні й соціальні пісні для нього — "політичні маніфести і бойові прокламації" народу. Ці пісні, наголошує Асакі, "завжди надихали козаків старовинним духом незалежності й відваги". В кінці статті автор наводить у власному перекладі вірш "Козаки" українсько-польського поета-романтика Тимка Падури

Письменник важливого значення надавав творам на національно-історичну тематику. Водночас його цікавила історія сусідніх народів. З цього погляду значний інтерес являють історичні оповідання "Княжна Руксанда" (1841) та "Мазепа в Молдові" (1859). В "Княжні Руксанді" ("Роксанда Доамна") змальовано романтичний епізод одруження сина Богдана Хмельницького Тимоша на Руксанді — донці молдавського господаря Василя Лупу.

Асакі, котрий уважав історію Молдови невідривною від історії України, прямо-таки не міг обминути традиційний образ Мазепи. Асакі, сказати б, зліквідував відставання румунської літератури в мазепіані.

Постать Мазепи вже з XVIII ст. була широко відома за межами його батьківщини. Він — чи не найпопулярніший в європейському регіоні традиційний образ української генези. Великий гетьман сприймався як втілення типу борця за національну незалежність. Цим він був близький іншим народам, зокрема румунам, що перед ними історія

ставила подібні завдання. З другого боку, вабила романтикою сама біографія гетьмана.

На час написання твору Асакі образ гетьмана уже був засвоєний літературою та мистецтвом Франції, Англії, Швеції, Росії, Польщі, Угорщини. Можна припустити, що безпосереднім поштовхом до написання "Мазепи в Молдові" були "Історія Карла XII" (1781) Вольтера та поема Байрона "Мазепа" (1818), яка була перекладена румунською мовою відомим письменником і філологом Іоном Еліаде-Редулеску (1802-1872) і надрукована в Бухаресті 1834 р. (2-е вид. перекладу - 1839 р.). Асакі в основному відштовхується від "байронівського сюжету", доповнивши твір деякими історичними даними та різноманітними романтичними епізодами.

Румунський письменник наголошує, що життя гетьмана України було пов'язане з Молдовою й Валахією. Натякає на те, начебто Мазепа був молдованином, адже в "правильних овалах його обличчя проступали скоріше риси романського, ніж слов'янського походження" /2, с.392/. Позитивно ставлячись до Мазепи, письменник вказує, що гетьманові були властиві "вишукані манери поведінки <...> шляхетне виховання, врода, проникливий розум і спритність у військовій справі". Асакі підкреслює, що Мазепа користувався великим авторитетом у козаків, був далекоглядним політиком. Автор виправдовує таємну угоду гетьмана з королем Швеції Карлом XII, позаяк її метою було створення незалежної суверенної України.

Часом Асакі дорікають за історичні неточності, невідповідність подробиць його розповіді історичним фактам. Ці докори свідчать лише про знехтування історичними та історико-літературними критеріями. Треба зважати на жанрову специфіку. Це фактично не оповідання (авторське визначення, як у багатьох інших історико-літературних випадках, аж ніяк не є доказом). "Мазепа в Молдові" належить до т.зв. історичної прози. Цей напівлітературний, напівнауковий (з розрахунком на освіченого читача) вид писемності був поширений у XVIII ст. В такому жанрі писали про українського гетьмана англієць Д.Дефо – "Безстороння історія життя і діянь Петра Олексійовича, нинішнього царя Московії" (1723), француз Вольтер – "Історія Карла XII" (1731), військовий духівник шведського короля Нордберг – "Історія Карла XII" (1740), угорець Й.Гвадані – "Життя шведського короля Карла XII" (1792). У середині XIX ст. французький романтик П.Меріме продовжує традиції історичної прози в нарисі "Українські козаки та їхні останні гетьмани" (1854), де зокрема пише про Мазепу. Згідно з законами жанру автори історичної прози сполучали виклад справжніх історичних фактів з вигаданими романтичними епізодами. Так, Вольтер увів у свою історію Карла XII вигаданий особистим ворогом Мазепи Пасеком епізод прив'язування до спани дикого коня, що надалі міцно ввійшов у літературну мазепіану.

Із змістом повісті “Мазепа в Молдові” українські читачі мали нагоду ознайомитися ще в кінці 20-х років. Чернівецька газета “Час” (1929, 19, 20 і 21 квітня) вмістила великі уривки твору у вільному переказі буковинського публіциста й педагога Святослава Лакусти (1884-1959).

Через відомі політичні обставини літературна мазепіана довгий час залишалася поза увагою українських літературознавців. Останнім часом в Україні оприлюднено багато творів європейської мазепіани. Але належить зібрати та оприлюднити все, що було надруковано чужими мовами про великого гетьмана. На жаль, український читач ще не знає румунської повісті про Мазепу, яка була написана в географічно та історично близькій до нашої Батьківщини державі. “Мазепа в Молдові” Георге Асакі, безперечно заслуговує на видання українською мовою.

© М.А.Богайчук , А.Р.Волков, 1998